

УДК 347.736:330.131.7

Віталій Коваленко,

заступник директора департаменту Міністерства енергетики та вугільної промисловості України

СИСТЕМНІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ: ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

У статті досліджуються причини та джерела фінансових ризиків, що носять системний характер. Особливий акцент зроблено на фінансово-правовій протидії їх кризовим проявам та шляхам мінімізації.

Ключові слова: «Група 20», мінімізація фінансових ризиків, ринковий лібералізм, системні ризики, фінансово-правове упередження.

Фундаментальний ринковий лібералізм як першопричина системних ризиків

Найбільш відчутним наслідком компонентом системних невизначеностей та практичних неупорядкованостей виступають фінансові ризики. Їх дослідження стає особливо актуальним з проведенням економічних реформ, лібералізацією внутрішньої торгівлі та глобалізацією товарних ринків, а також розвитком внутрішньої і зовнішньої конкуренції. Глобалізована фінансова система у сучасному суспільстві стала настільки складною і розгалуженою, що спрощено-механістичне розуміння її структури і виявлення причин порушень у нормальному функціонуванні не дає можливості ні зрозуміти складність всіх цих процесів, ні тим більше керувати ними і передбачати негативні наслідки. Все це призводить до того, що фінансові ризики для всіх громадян стають все більш актуальними, а запобігання їм потребує адекватного ускладнення необхідних, у тому числі правових, механізмів.

Сучасний фінансовий ринок у порівнянні з моментом свого зародження став неймовірно складним і фактично відірвався від своєї матеріальної основи — обороту капіталу у виробничій сфері. Деякі дослідники називають його взагалі віртуальним: «Віртуальний фіктивний капітал порівняно з тим, що функціонував у XIX ст., будучи внутрішньо поєднаним з виробничим монополістичним капіталом, одночасно є ще більш відірваним від

обороту реального капіталу (виробничого, торгового і навіть позичкового, оскільки може продаватися замість них, обертатися на ринку як товар і приносити дохід» [1]. Якщо при зародженні фінансовий капітал виконував своє призначення як джерело коштів для промислового капіталу, то на сьогодні він став незалежним від реальної економіки: «Зі службової ланки економіки, покликаної задовольняти інтереси виробничого сектору, фіктивний капітал перетворюється на автономну область, яка слабо інтегрована з реальною економікою і значною мірою перешкоджає її сталому поступальному розвитку» [2].

Однак це зовсім не означає, що фінансова система втратила свою стійкість і збалансованість назавжди. Домінантою розвитку складних систем (а фінансова сфера якраз і є одним з таких різновидів) є взаємодія причинно-наслідкової детермінованості і рівноваги. Саме взаємодія цих суперечливих трендів підтримує довгострокову стабільність сучасного суспільства. Деякі вчені заперечують таку діалектику і при перших ознаках нестабільності говорять про глобальну катастрофу: «Йдеться про процеси, які характеризуються входженням глобальної системи у фазу нерівноваги і досягненням точки біфуркації» [3]. Таким чином «домінантою відповідного розвитку стають не причинно-наслідкові зв'язки, а випадковість. При цьому інтенсивність випадковості зростає адекватно мірі нестійкості динамічної системи. Якщо амплітуда нестійкості перевищує критичні точки біфуркації, то система переходить у режим хаотичної невизначеності» [4]. Вод-

ночас, наголошує вчений, «існує точка насичення соціально-економічної стратифікації, далі якої суспільство не може просуватися без ризику» [5].

Окремі дослідники, підтримуючи таку позицію, бачать ще одну причину «хотичної невизначеності» — засилля інформації. Подібну позицію стверджує у докторській дисертації і О. В. Михайловська. У висновках свого дисертаційного дослідження вона констатує: «На сучасному етапі глобалізаційних змін інформація є фактором, який не зменшує, а посилює невизначеність... Інформаційні потоки характеризуються слабкою когерентністю, коли навіть невеликі флуктуації спричиняють значні зміни... Суперечність між збільшенням кількості інформації та зростанням ентропії в соціально-економічних системах вказує на концептуальну обмеженість підходу до інформації як міри впорядкованості системи. Тому інформація в сучасному суспільстві підтримує його в стані, близькому до біфуркаційного» [6].

У розвинених країнах, де фінансові ринки вже давно перейшли у стан динамічної стабільності, до системних ризиків ставляться серйозно, але не вбачають неможливості їх регулювання: «Системні ризики обов'язково існують в економіці та є атрибутом діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Ці ризики можна передбачити й оцінити, але знизити їх ступінь неможливо» [7]. Більш обнадійливо про це говорить Джон Вудхаус: «Ринки завжди дуже сприйнятливі до системних ризиків, які здатні порушувати їхню стабільність. Таким чином, ринкам знову доводиться шукати шляхи мінімізації ризиків» [8]. Один з шляхів мінімізації турбулентності фінансових ринків автор вбачає в активізації спроб центрального регулятора максимально оперативного узгоджувати взаємодію центральних депозитаріїв і контрагентів на фондовому ринку [9], на якому з'являється все більше агентів, націлених ігнорувати реальність, «тобто тих, хто розв'язує конфлікт між фантазією, ейфорією та реальністю, обираючи емоції» [10].

Звичайно, не можна не бачити проявів ентропії, асиметрії і навіть біфуркаційних станів в окремих сегментах економічних систем. Однак це не може виступати підставою для макроузагальнень у край песимістичного стибу. У вищеза-

пропонованій методології аналізу складних систем чомусь проводиться лінія на державно-регулятивну немічність, а звідси — фатальність й приреченість переживати обвальні кризові явища на фінансових ринках.

Подібні думки особливо актуалізувались під час та після глобальної фінансової кризи 2008—2009 рр.

Ще в середині ХХ ст., у період розгорнутої лібералізації провідні світові фахівці з фінансового ринку захищали необхідність його правового регулювання. Наприклад, Дж. Тобін, один із видатних представників посткейнсіанства, саме в часи боротьби з кейнсіанством продовжував стверджувати, що класичну теорему А. Сміта про «невидиму руку ринку», як основний регулятор економіки, слід спрямувати в більш конструктивне русло [11].

На наше переконання, саме така методологічна оцінка є адекватною першопричинам, що провокують системні загрози реальним перспективам цивілізаційного розвитку складних макросистем. Ринкова лібералізація — це вчорашній день цивілізаційного розвитку. Наукові обґрунтування безваріантної шкідливості ринкового фундаменталізму [12], на наше переконання, сьогодні є усе більш справедливими. Його негативні наслідки можуть бути у край небажаними і відчутно масштабними, якщо подібним відношенням стануть грішити державні діячі, до функціональних обов'язків яких належить своєчасне прийняття стратегічно важливих рішень, що націлені і здатні мінімізувати системні ризики, насамперед у фінансовій сфері.

Необхідно визнати, що сьогодні управлінські моделі нерідко базуються на недосконалій інформації, тому що це характерна ознака надлому аналітичних зусиль фундаментальної науки, яка базується на моделі ринкового лібералізму. Знову ж таки, не можна погодитися з позицією О. В. Михайловської, яка вважає, що «інформацію в сучасних умовах необхідно розглядати не як міру впорядкованості соціально-економічних систем і процесів, а в більшості випадків як чинник збільшення ентропії системи» [13]. Насправді першопричина системних ризиків — не збільшення ролі інформаційних потоків і їх ускладнення, а фундаментальний лібералізм, який нездатен дисциплінувати процес охоплення й використання нових обсягів інформації.

Володіння інформацією є найважливішою умовою ефективності дій на фінансовому ринку. Якщо у виробничій сфері інформація про стан ринку потребує втілення у матеріально-речовий процес, щоби отримати матеріальний продукт і вже після його реалізації принести прибуток, то у фінансових операціях вона відразу втілюється в дії і так само відразу приносить або прибуток, або збиток. Рух інформації є безпосереднім змістом всіх процесів на фінансовому ринку, і фахівці вважають це скоріш аксіомою, ніж теоремою [14], тобто не бачать необхідності наводити аргументи для підтвердження цього висновку.

Фінансово-правова парадигма упередження системних ризиків на фінансових ринках

Вітчизняні дослідники-правознавці в галузі фінансового права вже вказували на необхідність зміни методологічної парадигми фінансово-правової науки у зв'язку з неймовірним ускладненням її об'єкта. Наукову концепцію з цього приводу аргументував у докторській дисертації А. Т. Ковальчук [15]. Водночас П. Пацурківський критикує застарілу парадигму лінеарності, яка, на його думку, панувала у фінансовому праві, як і в інших науках, з часів І. Ньютона. Ця парадигма виходила з «однозначності та одновекторності причинно-наслідкових зв'язків (стосовно фінансового права — тільки його економічним детермінізмом). На передній край науки все більше висувається парадигма нелінеарності. Вона переносить акцент з досліджень інваріантів та станів рівноважності жорстких консервативних систем на дослідження процесів самоорганізації, станів нестійкості, темпоральності, тобто на процеси народження, виникнення нового, перебудови дисипативних та синергетичних структур, одним із найпоширеніших різновидів яких є право в цілому та фінансове право зокрема» [16]. Вчений робить свій висновок, спираючись на методологічні досягнення сучасних системних досліджень, які зросли на фундаменті матеріалістичного детермінізму, але зробили крок далі.

Російські дослідники системних ризиків вказують на те, що «прогнози за допомогою традиційних моделей, заснованих на аналізі рівноважних станів, не

заслужують довіри. Необхідно переходити до моделей, націлених на опис нерівноважних процесів, які використовують апарат нелінійної динаміки, синергетики. За такими моделями — майбутнє» [17].

Подібні характеристики атрибутивні для всієї сучасної економіки, однак багатократно справедливі для її найбільш динамічної складової — фінансового ринку. Фінансовий ринок з точки зору теорії системного аналізу є нелінійною системою, функціонування якої не визначається прямими причинно-наслідковими впливами матеріальної основи. Теорія систем визначає, що «нелінійними називають такі системи будь-якої природи, характеристики яких залежать від процесів, що в них відбуваються» [18]. «Нелінійна система має високий рівень невизначеності, що стосовно фінансового ринку означає можливість виникнення непередбачуваних та слабо прогнозованих ситуацій. Тобто він є системою з високим ступенем ризику інвестиційних рішень, конфліктності, асиметрії інформації для її раціональних суб'єктів (особливо це стосується фінансових систем в економіці перехідного типу)» [19].

Фундаментально-ліберальну модель, яка ігнорує та принижуює регулюючу роль держави, не сприймає світова юриспруденція. Тому цілком закономірним фактом є те, що саміти «Групи 20» засудили недооцінку та приниження економічної ролі держави і все більшою мірою відмовляються від пануючої досі концепції лібералізму. На Вашингтонському саміті «Група 20» визнала відсутність дієвої регулятивної системи головною причиною світової фінансової кризи, одним з конкретних проявів якої стала «неадекватна оцінка ризиків спекулятивного інвестування фінансових ресурсів» [20].

Виходячи з цього, було зінціповано (на Лондонському саміті «Групи 20») створення Ради фінансової стабільності, до якої також увійшли Іспанія та Європейська комісія. Дане координаційне утворення набуло достатніх повноважень аби своїм координуючим впливом, розробляючи план дій, упереджувати та мінімізувати системні ризики фінансової нестабільності [21].

З цієї ж метою керівництво Євросоюзу продукує пропозиції сконсолідувати потенційно тіньові інформаційні потоки,

зокрема, через систему державних впливів на процес торгівлі інсайдерською інформацією, створення єдиного рейтингового агентства, яке безпосередньо підпорядковуватиметься Європейському центральному банку тощо. У США Сенат конгресу схвалив виправлення до закону, що заборонить компаніям самостійно вибирати рейтингові агентства. Комісія з цінних паперів і бірж (SEC) вважає, що висока інформаційна волатильність на ринках електронних торговельних систем провокує спекулятивні угоди та операції [22].

Очевидно, зважуючи на ці та інші небезпеки, саміт «Групи 20» в Сеулі підтримав наміри Базельського комітету щодо запровадження в якості антиризикового механізму Системи нових стандартів міжнародної адекватності банківського капіталу [23]. Дана система, зокрема має включати скоординований на міжнародному рівні «коефіцієнт леверджу», який повинен дисциплінувати рух капіталу саме в контексті мінімізації фінансового ризику, а також встановлює так звані «буферні резерви» банківського капіталу, які слід використовувати в критичні для фінансової системи періоди.

Фінансово-правові регулятори мінімізації фінансових ризиків

Необхідно визнати, що, завдячуючи світовій фінансовій кризі, найбільш розвинені світові держави посилюють правове регулювання фінансових ринків. Для досягнення реального результату при дослідженні будь-якої комплексної проблеми, що заявляє про себе на фінансових ринках, необхідно насамперед дану проблему юридично структурувати в якості юридичного факту, тобто визначити її правосуб'єктність. Саме юридичні факти і юридичні конструкції посилюють правозастосовний потенціал фінансово-правових регуляторів, фінансового права в цілому [24].

Тому фінансові ризики доцільно розчленувати як системний об'єкт дослідження на певні складові, які при будь-якому ступені взаємозв'язку між собою все-таки можна розглядати як відносно самостійні підсистеми. Подібна структурація має значення не лише методологічно-пізнавальне, а й прямо практичне — відповідно до неї формується сукупність нормативно-правових актів, кожен

з яких має конкретну спрямованість і власне коло правовідносин, що ним регулюються. У зв'язку з надзвичайною складністю фінансового ринку як системи здійснити його однозначну структурування за єдиним критерієм украй складно, якщо взагалі можливо.

За однією з методологій зарубіжних авторів, фінансова система може розглядатися як сукупність трьох сегментів — фінансових інститутів, фінансових ринків та фінансових інструментів [25]. Фінансовий ринок як цілісна система може бути також структурований як за видами операцій, які на ньому здійснюються, так і за суб'єктами, які беруть участь у цих операціях і стають учасниками певних правовідносин. У кожному разі слід мати на увазі, що одні й ті самі суб'єкти можуть бути учасниками різних видів ринків за операційним поділом, а одні й ті самі інструменти нерідко можуть використовуватися різними інституціональними суб'єктами для різних видів операцій, хоч у останньому випадку найчастіше все ж підтримується адекватність — для кожного виду операцій застосовуються власні інструменти.

Здійснювати структурування фінансового ринку за видами фінансових інструментів для побудови нормативно-правових заходів його регулювання найменш доцільно — їх різновидів надто багато, немає необхідності плодити таку ж множинну систему нормативних актів. Однак застосування окремих, найбільш поширених або ризикових фінансових інструментів іноді потребує прийняття спеціальних законів — так, у зв'язку з високими ризиками для учасників в Україні існує окремий Закон «Про іпотечні облігації», хоч водночас діють більш загальні закони «Про цінні папери і фондовий ринок», «Про іпотеку» та «Про іпотечне кредитування». У самому по собі факти наявності кількості законів, що стосуються одного й того ж правовідношення, немає великого недоліку, навіть якщо вони дещо повторюють один одного. Завдання правової науки — виявляти можливі суперечності у текстах подібних законів, оскільки наявність законодавчих колізій сама по собі створює ризики для учасників відповідних правовідносин, які належать одночасно до сфери регулювання такими законами.

Різновиди фінансових ризиків складні й суперечливі. Суб'єкти фінансової діяльності й учасники фінансових опера-

цій наражаються на ризикові прояви в силу різних причин та чинників об'єктивного і суб'єктивного порядку. Серед них — форс-мажорні обставини та надзвичайні події, недобросовісність, колізійність правових норм, спекулятивні шахрайства, непрофесійність і помилки при прийнятті управлінських рішень, інформаційні збої, що викликають «ефект каскаду» тощо. При цьому досить важливою умовою прогресивного розвитку ринкових відносин у фінансовій сфері є створення відповідної нормативної бази, недосконалість якої на сьогодні призводить до значних втрат, а також сприяє вчиненню протиправних діянь.

У теоретичному аспекті актуальність дослідження проблеми фінансових ризиків обумовлюється тим, що ризик виступає одним з основних структурних елементів у низці сучасних фінансових теорій, зокрема у сучасній портфельній теорії (МРТ), моделі оцінки капітальних активів (САРМ), арбітражній теорії ціноутворення (АРТ), теорії ціноутворення опціонів тощо.

У прикладному аспекті актуальність проблематики фінансових ризиків обумовлена об'єктивною необхідністю ідентифікації, аналізу, вимірювання та управління ризиком у діяльності суб'єктів господарювання, зокрема, фінансових інститутів. Сучасний розвиток фінансових ринків породжує нові задачі врахування ризику в системі корпоративного управління фінансових інститутів. Одними з основних при цьому виступають задачі інтегрованої оцінки ризику всього фінансового інституту, задачі визначення величини капіталу, необхідного для покриття потенційних ризиків на заданому акціонером (учасниками) рівні надійності, задачі оцінки ризику ліквідності тощо.

В інституційно-регулятивному аспекті актуальність обумовлена завданнями удосконалення регулювання державними органами діяльності фінансових інститутів з метою підтримання стабільності фінансової системи в цілому та захисту прав контрагентів фінансових інститутів. У фінансово-кредитній системі виявляється відсутність культури відповідальності, насамперед фізичних осіб як вкладників і інвесторів. Це виявляється у нехтуванні інтересами клієнтів, проведенні ризикових спекулятивних опера-

цій, що розгойдують нестабільний фінансовий ринок України, прагненні перекласти весь тягар ризиків на суб'єктів та учасників фінансових відносин або ж обійтися формальним визначенням критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику [26].

На відміну від країн далекого зарубіжжя, в пострадянських державах власники фінансового капіталу, які в свій час виступили піонерами первісного нагромадження (не завжди праведного), не в змозі орієнтуватися та застосувати прозорі технології управлінського менеджменту. Саме націленість власників фінансового капіталу на обхідні маневри щодо чинного законодавства, потурання цим діям з боку контрольно-наглядових органів — все це провокує незадовільний рівень державного регулювання усією фінансовою сферою і, в кінцевому підсумку, є відчутним чинником антиправових (ризикових) спекулятивних маневрів на фінансовому ринку.

Фінансові потоки, в основі яких лежить спекулятивний капітал, є надзвичайно волатильними, безперервно змінюють інтенсивність і напрямок свого руху. Можна навести немало прикладів, коли фінансові ринки України водночас «загортаються» спекулятивним капіталом і стикаються з його раптовим і дестабілізуючим відтоком за терени нашої держави. Розвиток та поширення віртуального капіталу, з одного боку, деформують суспільне сприйняття загроз системного фінансового ризику, а з іншого, реально провокують їх накопичення і розповсюдження, особливо через банки.

Втрата державного контролю за цими процесами загрожує збільшенням амплітуди кризових коливань і навіть втратою цілісності економічної системи. Разом з тим, надмірно жорсткий і одночасно механістично заборонний контроль над спекулятивними фінансовими потоками за допомогою правових заходів може зменшити залежність економіки від коливань на фінансовому ринку, однак позбавить її інвестиційних ресурсів і матиме наслідком повну відсталість держави.

Висновки

Отже, на основі вищевикладеного є всі підстави сформулювати такі наукові узагальнення.

По-перше, у сучасних умовах, коли до-

мінуючим чинником світового економічного розвитку став міжнародний рух капіталів, фінансові ринки безмежно ускладнилися і переросли етап, коли їх функціонування відбувалося на засадах механічного детермінізму, опора на фундаменталістсько-ліберальні концепції при побудові систем правового регулювання фінансових процесів є вже не просто помилковою, а згубною для перспектив будь-якої країни.

По-друге, фінансові ризики системного характеру вже давно перейшли у стан динамічної стабільності. Тому світова спільнота розробляє та схвалює систему фінансово-правових заходів щодо упередження системних ризиків на фінансових ринках. Значний й усезростаючий

вплив на ці процеси здійснюють саміти «Групи 20».

По-третє, досягнення бажаних результатів при упередженні та мінімізації системних ризиків, що активно заявляють про себе на фінансових ринках та в межах усєї фінансової сфери, можливе за умови комплексного впливу з боку фінансового права. Дану проблематику необхідно наперед структурувати в якості юридичного факту, тобто визначити її правосуб'єктність. Саме юридичні факти і юридичні конструкції посилюють правозастосовний потенціал фінансово-правових регуляторів, націлених суттєвим чином мінімізувати системні ризики на фінансовому полі країни.

ПРИМІТКИ

1. Гинзбург А. М. Рынки валют и ценных бумаг / А. М. Гинзбург, М. В. Михейко. — СПб. : Питер, 2004. — С. 56.
2. Миннегалиев Р. Ш. Особенности взаимодействия реального и фиктивного капитала в условиях современного постиндустриального общества / Р. Ш. Миннегалиев // Науч. тр. кафедры экономической теории и права Казанского гос. технического ун-та им. А. Н. Туполева. — Казань : НПК «РОСТ», 2003. — Т. 1.
3. Гальчинський А. Економічна методологія. Логіка оновлення / А. Гальчинський. — К. : АДЕФ-Україна, 2010. — С. 211.
4. Там само.
5. Там само. — С. 215.
6. Михайловська О. В. Інформаційне середовище інноваційно-інвестиційної діяльності в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук / О. В. Михайловська. — К. : Ін-т світової економіки НАН України, 2010. — С. 22.
7. Пізані-Феррі Жан. Чотири кити реформи [Електронний ресурс] / Жан Пізані-Феррі. — Режим доступу : http://www.ergavda.com.ua/columns/2010/12/27/263_834/.
8. Вудхаус Джон. Роль центральних депозитаріїв у мінімізації ризиків на фондовому ринку / Джон Вудхаус // Фінансовий ринок України. — 2010. — № 12. — С. 11.
9. Там само. — С. 12.
10. Дуу Ш. Психология финансовых рынков : Кейнс, Мински и поведенческие финансы / Ш. Дуу ; пер. с англ. // Вопросы экономики. — 2010. — № 1. — С. 101, 111.
11. Тобин Дж. Теорема о «невидимой руке» должна быть модифицирована / Дж. Тобин // Рос. экон. журн. — 2002. — № 3. — С. 44—49.
12. Ковальчук Т. Т. Актуалітети політики розвитку / Т. Т. Ковальчук, В. К. Черняк, В. Я. Шевчук. — К. : Знання, 2009. — 326 с.
13. Михайловська О. В. Зазнач. праця. — С. 11.
14. Вітлінський В. Ентропійний підхід до аналізу фондового ринку / В. Вітлінський, П. Верченко, І. Шатарська // Ринок цінних паперів України. — 2004. — № 11—12. — С. 7; Богачук К. О. Застосування методів аналізу фондового ринку / К. О. Богачук // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 3. — С. 26.
15. Ковальчук А. Т. Фінансове право України в ринкових умовах : проблеми формування, розвитку, застосування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук / А. Т. Ковальчук. — К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2009. — 40 с.
16. Пацурківський П. Світоглядні проблеми науки фінансового права / П. Пацурківський // Право України. — 2010. — № 1. — С. 52—61.
17. Малков С. Ю. Нелинейная динамика нелинейного мира [Електронний ресурс] / С. Ю. Малков. — Режим доступу : <http://spkurdyumov.narod.ru/Kriz.htm>.
18. Ерохин С. А. Синергетическая парадигма современной экономической теории / С. А. Ерохин // Актуальні проблеми економіки. — 2001. — № 1—2. — С. 10.

19. Вітлінський В. Зазнач. праця. — С. 3.
20. Declaration. Summit on Financial Markets and the World Economy, 15 November, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.g20.org/Documents/g20_summit_declaration.pdf.
21. Financial Stability Forum re-established as the Financial Stability Board Financial Stability Forum [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.financialstabilityboard.org/press/pr_090402b.pdf.
22. Фінансовий ринок України. — 2010. — № 6—7. — С. 14.
23. Документы саммита «Группы двадцати» в Сеуле. Официальный сайт Президента России, 12 ноября 2010 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://news.kremlin.ru/ref_notes/722/print.
24. Ковальчук А. Т. Фінансове право : проблеми розвитку та застосування : монографія / А. Т. Ковальчук, А. В. Матіос ; за заг. ред. Л. К. Воронової. — К. : Парламентське видавництво, 2010. — С. 184—185.
25. Фуллер Лон Л. Анатомія права / Лон Л. Фуллер ; пер. з англ. Н. Комарова. — К. : Сфера, 2004. — 144 с.
26. Постанова КМ України від 15.04.2009 р. № 353 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, пов'язаної із збиранням, обробленням, зберіганням, захистом і використанням інформації, що складає кредитну історію, та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю)»; Постанова КМ України від 02.04.2009 р. № 303 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від господарської діяльності з випуску та проведення лотерей і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)».

Коваленко Віталій. Системные риски и пути их минимизации: финансово-правовое измерение.

В статье исследуются причины и истоки финансовых рисков, носящих системный характер. Особый акцент сделан на финансово-правовое противодействие их кризисным проявлениям и путям минимизации.

Ключевые слова: «Группа 20», минимизация финансовых рисков, рыночный либерализм, системные риски, финансово-правовое упреждение.

Kovalenko Vitaliy. The systemic risks and the ways of their minimization: the financial and legal dimension.

Article analyses the causes and the origins of the financial risks that have a systemic nature. The author laid stress on financial and legal countermeasures with regard to crisis manifestations and on ways of their minimization.

Key words: G-20, financial risks minimization, market liberalism, systemic risk, financial law enforcement.